

TÓTH CSABA

Vasvár és a Hegyhát a képzőművészetben

4. RÉSZ

Jaksa István és Jálics János életképei után külön kell írni Káldy Lajos életképéről, mivel néha a tájképei is átlépik a tájkép-életkép határt, mivel emberi alakokat fest a táji motívumok mellé. (1–17. kép) Ezúttal azonban egy gyermekkori emlékét idézte meg a „Betlehemesek” című képén. Itt azonban ismét Nagy Gáspárhoz kell fordulnunk, aki a „Hótalan a hegyek inge” című versében eleveníti fel ugyanezt a világot: „Ez a tél még megváltatlan, / nincs rá mentesség; fehér paplan, / se hó, se hold nem világol – / amíg fölragyog a jászol / hordjuk szívünk szakadatlan, / kormos arcot száz darabban, / nincs ajándék, semmi tömjén – / ri Boldizsár, Menyhért meg én. / Az indul el akaratlan / kinek angyala jelen van, / hótalan hegyek inge – el kell érniük Betlehembe!”¹

Bodor Miklós 1963-ban szerzett rajztanári diplomát Szegeden. Még ugyanebben az évben rendezte meg első önálló kiállítását a Kiskun Múzeumban. Utána 10 évig csak festéssel foglalkozott, majd pedig csak rajzzal, grafikával. 1980-tól a bugaci ősbórokást rajzolja. Már itt jelentkezett egy-egy tájegységhez való szoros ragaszkodása. 1987-ben a koronázási palást mintáját tervezte át a kiskunhalasi csipkeverőknek, amelyet az elkészítés után II. János Pál pápának ajándékoztak. Káldra költözése után úgy ragaszkodott a Jeli arborétumhoz, mint Monet givernyi kertjéhez. Minden évszakban megfesti, de különösen május-

ban, amikor virágzásba kezd a havasszépe, a rododendron.² (19–33. kép) Az itt készült tájképei nagyon aprólékos megfigyeléssel adják vissza a látottakat, ugyanakkor néhány, épp a virágzó rododendronokat ábrázoló képén merésszé, nagyvonalúvá válik a festő, eluralkodik rajta a dekoratív képpalkotó ösztöne, és Rippl-Rónai Józsefet idéző képeket készít, különösen azokkal vethetők össze, amelyeket a Rippl-Rónai a kaposvári Róma hegyi kertjében, parkjában festett.

„Jeli festője, Bodor Miklós, aki tizenöt évvel ezelőtt kizárólag azért települt ide, hogy tradicionális értelemben vett festője lehessen ennek a tájnak. Kizárólag csak ennek. Hogy vágyait és gondolkodását ne zavarja meg százféle földi gond, hogy szelleme és elméje maradéktalanul fogékony lehessen a ‚Jeli gondolat’ befogadására... Bodor Miklós tájképfestő egyetlen botanikus kertet választott radikális szemlélődése tárgyául: a Jeli Arborétumot. Ambrózy-Migazzi István kertépítő művét, amely már vagy nyolcvan esztendő mélységes csendjét őrzi.”³

Ambrózy-Migazzi István sajátos költői nyelvén mindez így hangzik: „Az őszi lombhullás ott úgy hat, mint egy szoborleleplezés. Az örökzöld fák ilyenkor kibontakoznak a napnak, a szemnek. A fenyőültetvények hangulatából belépünk a fénylő babérbozótba és a nevető zöld bambuszűrűségbe, melegünk lesz a szívünk körül. Dorombolni

1 Nagy Gáspár: Halántékdob. Bp., 1978. 11. p.; Káldy Lajos Betlehemesek című képéről lásd még Tóth Csaba: „Ó, fényesség / ó, békesség / ó, dicsőség / Karácsony!” Karácsony a XX. századi vasi képzőművészetben. = Vasi Szemle, 2018. 6. sz. 663. p.

2 Bodor Miklós képeinek elérhetősége Jeli erdei varázslat. Bodor Miklós képei és Somlói Lajos fotográfiai Ambrus Lajos és Pethő József szövegével. Szombathely, 2005. (továbbiakban: Bodor et al., 2005.) 9–11., 13., 16–24., 30–31., 36. p.

3 Bodor et al., 2005. 22., 25. p.

1. kép: Káldy Lajos: Döbörhegy, é. n.; 2. kép: Káldy Lajos: Oszkó, 2002

3. kép: Káldy Lajos: Csipkerekeli alvó borospincék, 2000; 4. kép: Káldy Lajos: Betlehemesek, é. n.

5. kép: Káldy Lajos: Petőmihályfa, 2000; 6. kép: Káldy Lajos: Petőmihályfa megsüllyedt pince, 2000

*szeretnék a gyönyörtől az örök életnek ebben a kis világában, ahol soha nincs meghalás, ős és tavasz, még és már szünet nélkül egymásba folyik, ahol minden virág, minden téli napsugár tízszeresen hat, a színhatások egymást kölcsönösen felerősítik és hol a délvidék telébe, hol az észak nyarába képzeljük magunkat.*⁴

Németh Pál (1937–2009) festőművész pályáját az 1956. évi forradalom módosította, amikor annak leverése után, decemberben elhagyta az országot, majd egy Manchester melletti textilgyárban dolgozott. 1958-ban azonban a hazahozta a honvágy. Emiatt nem vették fel később a Képzőművészeti Főiskolára, és így fordult a sport felé, a festészet csak magánszenvédelem maradt az életében. Kiállításokon sem szerepelt, néhány önálló bemutatóval jelentkezett a rendszerváltás után, amikor már lehetett egyéni tárlata annak is, aki nem tartozott a Művészeti Alap tagjainak sorába. Festészeti munkássága így szűkebb környezetében is nagyrészt ismeretlen maradt. Nagyon ritkán dolgozott a szabadban, látvány után. Általában otthon, különböző képekből inspirálódott. A Vasi Hegyhátról mégis egész sor festménye maradt fenn.⁵ (34–37. kép)

Nádler László első mestere a vasi gyökerekkel rendelkező, keszthelyi Mikus Gyula festőművész volt, majd Kling György és Raffael Győző festőművészek, illetve Kirschmayer Károly szobrászművész fejlesztették tovább képzőművészeti látásmódját. Nádler László téli oszkói képen Mikus Gyula természetelvé látásmódja köszön vissza, ami gyakorlatilag egy posz-

timpreszionista szemlélet. Nádler László alkotásai általában sokkal inkább konstruktivista, kubista szemléletűek, mint ez a tájképe.⁶ (38. kép)

Az érdi Holló Piroska (*1951) Debrecenben, Bíró Lajos festőművész szakkörében köteleződt el a festészetnek. Ezt követően az Egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskolán szerzett rajz–földrajz szakos tanári diplomát. Később kézművességgel foglalkozott, majd megválasztották az Országos Képző- és Iparművészeti Társaság titkárának, ahol művésztelepek, kiállítások és művészeti előadások szervezésével foglalkozik. Oszkói pasztellképe szinte erdélyi hangulatot teremt egy öreg pince köré. És valóban, ha végignézzük az itt közölt hegyháti népi építészeti emlékekről született alkotásokat, másban is felvetődhet ez a párhuzam.⁷

Németh Ida az Oszkói Alkotótábor kapcsán ismerte meg a vidéket, de dunántúli révén ismerős számára ez a táj, mind a falvak, mind a pincék világa. Ez érződik is az Oszkón készült képein, amelyek egytől egyig kisebb remeklések.⁸ (39–48. kép)

Czanik Ferenc oszkói pasztelljei lágyan festőiek, ezáltal a táj lírai hatásait adta vissza ezekben a munkáiban, és ez különösen igaz, az akvarellal festett Nagy Gáspár portréja is, amelyen a költő reménnyel teli kifejezéssel néz az idő végtelenébe.⁹ (49–50. kép)

Szilágyi Jéger Teréz számára sem idegen ez a világ, hisz ő is dunántúli. Az oszkói képei között egyaránt találunk klasszikus értelemben vett tájképet, és expresszív, a keretet szétfeszítő indulatokat rögzítő kompozíciókat. Talán őt ihlette meg legjobban az elmúló paraszti világ elégikus hangvételű drámája. Néha ezek a pasztelljei már valóságos képalkotmányok. Az álló téglalap

4 Arborétumok Vas megyében. Jeli, Kámon, Sárvár, Szeleste. Szerk. Temesi Lászlóné; írta ifj. Bánó István et al.; fényképezte Lussa Vince. Bp., 1977. 19–20. p.

5 Németh Pál munkáinak elérhetősége: Németh László és Németh Zsolt által édesapjuk festészeti munkásságát bemutató digitális képtárházból.

6 Nádler László fotója.

7 Holló Piroska fotója.

8 Németh Ida fotói.

9 Czanik Ferenc fotói.

mint képforma a keleti, azon belül is a kínai tájképfestészet sajátja, ami sajátos tűnődésre, rezignált meditációra készíteti a szemlélőt, ami persze a mindennapok valóságában a digitális képkalkotás korába hozza vissza a nézőt, hisz 100 meg 100 képet alkotunk okostelefonunkkal, ahol ugyanilyen függőleges téglalapba zárja be a látott világot, a megélt valóságot.¹⁰ Szilágyi Jéger Teréz függőleges képhaikui Nagy Gáspár sorait idézik meg számunkra.

„Pajta: ez itt megfulladás; / vasvellák hegyén / kecmereg egy lélegzetnyi / tiszta levegő / létrafokok alá fordul... / Kirojtosodik a méz / ólajtókon, álomba ringat / kerítés melle: csalánvirág...”¹¹ (51–66. kép)

A szegedi Murányi Teréz, amikor az oszkói pincéket festi, teljes mértékben az alföldi festészet hagyományait követi, eltűnik a dimbes–dombos táj, képein szinte alföldi tanyákat látunk, amit hol költőien, álomszerűen, hol drámai erővel ábrázol, Rudnay Gyula romanikus azonosulva, aki teljesen azonosult a magyar tájjal, a magyar néplélekkel, amikor az Alföldet festette.¹² (67–68. kép)

Időrendben végigérve a Vasvárhoz és a Vasi Hegyháthoz köthető, a településeket és a tájakat megjelenítő képzőművészeti alkotásokon, az a benyomásunk, hogy valóban itt van Nagybánya szelleme a tájban, a képekben. A Kárpát-medence nyugati peremén még ma is virágozik a nagybányai vetés, pedig 1 évszázad a művészettörténetben is nagy idő.

Soproni Horváth József 1914-ben készült vasvári látképe és Kovács Zsóka 2018. évi oszkói, Németh Ida győrvári látképe között nagyjából ennyi idő telt el.¹³ Mindhárom festmény vitális, étellel teli

tájat ábrázol, ahol csak a templomtornyok fehér függőlegesei tagolják ezt a vízszintesen elterülő festői panorámát. Kovács Zsóka alkotásán a messzeségbe nyíló távlatok az idő végtelenségébe viszik a tekintet, ebben a mitikus időben ez a 100 év is eltörpül, ugyanakkor, mint a bemutatott festményeken oly sokszor láthattuk a személyes emlékezés-idő szövi át ezt a tájat, ahogy erről Kovács Zsóka maga is megnyilatkozott: „Egy kicsi, de nagyon szép fekvésű faluban, Oszkón töltöttem a gyerekkoromat, a Jeli arborétum közelében. Meghatározó élményem volt az egyfajta mindenütt jelenlévő, mozdulatlan szomorúság és elhagyatottság érzése, ugyanakkor a táj végtelenségének és a természet folyton változó csöndes harmóniájának megtapasztalása. Azt hiszem akkoriban ez ösztönzött a megfigyelésre, rajzolásra, festésre, és ez jelentette számomra az örömet és az értelmet a valástörténeti témájú olvasmányaim mellett. 18 éves koromig éltem itt, de ha tájra, természetre gondolok, és őszinte vagyok magamhoz, a gyerekkorom helyszínén mélyen belém ivódott képek és érzések jutnak először eszembe.”¹⁴ (69–70. kép)

Vagy, ahogy Nagy Gáspár a „Te Deum” című versében emlékezik:

„e csöppnyi falvak népe
csöppnyi templomokban
haranglábakban föláll
hazaindul

s visszhangozzák a léptek:

Ne hagyj soha szégyent érnem!

Ne hagyj soha szégyent érnem!”¹⁵

10 Szilágyi Jéger Teréz fotói.

11 Nagy Gáspár: Talán egyszer. In: *Uő: Múltik a jövőnk. Válogatás régi és új versekből, 1968–1989.* Bp., 1989. (továbbiakban: Nagy, 1989.) 18. p.

12 Murányi Teréz fotói.

13 Ez a tanulmány azért íródott, mert 2020-ban megkérdőjeleződött a Vasvári Alkotótábor megrendezésének a lehetősége, mivel arra semmilyen pályázati forrás nem biztosított támogatást.

14 Részlet a művész a szerzőnek 2020. március 24-én írt leveléből.

15 Nagy, 1989. 46. p.

7. kép: Káldy Lajos: Petőmihályfa, 2001; 8. kép: Káldy Lajos: Csipkerek, 2002

9–10. kép: Káldy Lajos: Petőmihályfa, 2002

11. kép: Káldy Lajos: Csipkerek pincerom, 2002; 12. kép: Káldy Lajos: Tornácos pince, 2004

13. kép: Káldy Lajos: Csipkerek, 2005; 14. kép: Káldy Lajos: Petőmihályfai pince, 2005

15. kép: Káldy Lajos: Oszkó Téglás István pincéje, 2008;
16. kép: Káldy Lajos: Oszkói talpas pince, 2008

17. kép: Káldy Lajos: Petőmihályfa Istállós pince, 2008; 18. kép: Krieg Ferenc: Vízpart, 2001

19–21. kép: Bodor Miklós: Jeli, 2002

22–24. kép: Bodor Miklós: Jeli, 2002

25. kép: Bodor Miklós: Jeli, 2002; 26–27. kép: Bodor Miklós: Jeli, 2004

28. kép: Bodor Miklós: Jeli, 2004; 29. kép: Bodor Miklós: Jeli, 2006

30–31. kép: Bodor Miklós: Jeli, 2006

32–33. kép: Bodor Miklós: Jeli, 2006

34. kép: Németh Pál: Zsuppos ház, 2004; 35. kép: Németh Pál: Egervölgyi prësház, 2006

36. kép: Németh Pál: Oszkói pince, 2006; 37. kép: Németh Pál: Oszkói borospince, 2007

38. kép: Nádler László: Hóolvadás az oszkói erdőben, 2014;
39. kép: Németh Ida: Fenyők közt, Oszkó, 2014

40. kép: Németh Ida: Magasles, Oszkó, 2016; 41. kép: Németh Ida: Pincesor, Oszkó, 2016

42. kép: Németh Ida: Oszkói utca, 2014; 43. kép: Németh Ida: Oszkói pince, 2014

44. kép: Németh Ida: Máriás ház, Oszkó, 2014; 45. kép: Németh Ida: Falu szélén, Oszkó, 2015

46. kép: Németh Ida: Sarki ház, Oszkó, 2015; 47. kép: Németh Ida: Út a pincékhez, Oszkó, 2015

48. kép: Németh Ida: Győrvár, 2020

49. kép: Czanik Ferenc: Oszkó környéki bálák, 2015;
50. kép: Czanik Ferenc: Nagy Gáspár emlékére, 2016

51–53. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Szőlőhegy, Oszkó I–III., 2014

54. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Hajlék VII. 2016;
55. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Hajlék, Oszkói szőlőhegyen, 2016

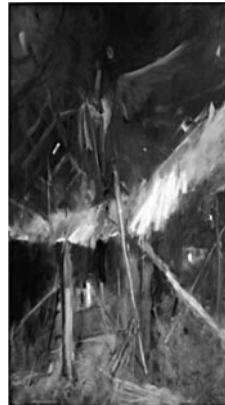
56. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Poros út a hegy felé, Oszkó, 2016;
57. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Poros út, Oszkó, 2016

58. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Hajlék, Hegyhát, 2016; 59. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Hajlék II., 2016

60–61. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Hajlék IV–V., 2016

62. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Hajlék VIII., 2016; 63. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Csak a lélek tartja, Pajta, 2017

64–66. kép: Szilágyi Jéger Teréz: Hegyháti tető, Oszkó I–III., 2020

67–68. kép: Murányi Teréz: Oszkói pince, 2016

69. kép: Kovács Zsóka: Szőlőhegy a Hegyháton, 2006; 70. kép: Kovács Zsóka: Erdei tó, Oszkó, 2013

Káldy Lajos: Oszkói borospince gesztenyefái, 2008

Káldy Lajos: Petőmihályfa Török pince, 2000

Kovács Zsóka: Oszkó, 2018

Holló Piroska: Öreg pince Oszkón, 2014

Németh Ida: Határban, 2020

Czanik Ferenc: Alkonyat az oszkói pincéknél, 2015

*Szilágyi Jéger Teréz:
Út mentén Vasvár felé, 2020*

*Szilágyi Jéger Teréz:
Hajlék a hegyen, 2016*